

Н. В. Резнікова,

*д. е. н., професор, професор кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин, Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID: 0000-0003-2570-869X

О. А. Іващенко,

*к. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки та менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності, Національна академія статистики, обліку і аудиту*

ORCID ID: 0000-0002-8490-778X

Н. В. Курбала,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту,
Дніпровський університет імені Олеся Гончара*

ORCID ID: 0000-0003-4717-4510

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.9.17

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН У МАНДАТАХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ОЗНАКИ ПЕРЕДОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ФОКУСІ ДОСЛІДЖЕННЯ

N. Reznikova,

*Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of World Economy and International
Economic Relations of Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv*

O. Ivashchenko,

*PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Economics and Management
of Foreign Economic Activities, National Academy of Statistics, Accounting and Audit*

N. Kurbala,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing
and International Management, Oles Honchar Dnipro National University*

IDENTIFIERS OF DEVELOPED COUNTRIES IN INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' MANDATES: THE FEATURES OF AN ADVANCED ECONOMY IN THE RESEARCH FOCUS

У статті відзначається, що класифікація країн за рівнем їхнього розвитку є складним і суб'єктивним процесом. Немає певного й однозначного критерію принаймні теоретично обґрунтованого або заснованого на об'єктивному бенчмарку, який був би загальноприйнятим. Питання про те, чи може рівень розвитку бути основою для класифікації країн, є спірним і активно обговорюється з початку 1960-х років, коли поява міжнародних інститутів зумовила необхідність категоризації країн, а відсутність єдиного критерію стала каталізатором появи величезної кількості класифікацій країн за різними ознаками. Мета статті полягає у виокремленні ідентифікаційних характеристик розвинених країн, базуючись на мандатах міжнародних організацій, та виявленні їхніх специфічних ознак всупереч застосування відмінних інституційних підходів.

У статті зроблено наголос на відмінностях у класифікації країн трьох міжнародних організацій — Організації Об'єднаних Націй (ООН), Світового Банку (СБ) і Міжнародного валютного фонду (МВФ) різні, що пояснюється різними мандатами і цілями діяльності даних організацій. Водночас підкреслюється, що у визначенні країн як розвинених або країн, що розвиваються організації сходяться в деякому консенсусі. Встановлено, що всі три організації ідентифікують відносно невелику кількість країн як розвинених (ООН — 30%, СБ — 37% МВФ — 22%). Всі країни, що розглядаються Міжнародним валютним фондом як розвинені так само класифікуються і ООН, за винятком деяких. Організація Об'єднаних Націй звертає

увагу на демографічні та суспільні аспекти, тоді як Світовий банк — на оцінку рівня економічного поліпшення будь-якої країни. Для позначення груп країн і територій, які відносяться до 23-ох розвинених країн, Міжнародний валютний фонд ввів поняття "передові економіки" або "передові країни".

Доведено, що в умовах відсутності єдиної методології або згоди про те, як класифікувати країни за рівнем їх розвитку, багато міжнародних організацій, наприклад, використовували фактор членства в ОЕСР як головний критерій для віднесення країни до розряду розвинених.

Встановлено, що, за даними ООН, наприклад, деякі країни з високим доходом можуть також бути країнами, що розвиваються. Більше того, ООН зазначає, що позначення "розвинені" та "ті, що розвиваються" призначені для зручності статистики і не обов'язково виражають судження про етап, досягнутий певною країною в процесі її еволюційного розвитку. Індекс людського розвитку (ІЛР) ООН представляє собою статистичний підхід, який визначає рівень розвитку людини в країні. Виявлено, що хоча існує сильна кореляція між високим показником ІЛР та рівнем розвитку економіки, ООН зазначає, що ІЛР значно репрезентативніше за дохід чи продуктивність. На відміну від ВВП на душу населення або дохід на душу населення, ІЛР немов би фіксує спосіб, в який доходи перетворюються "на можливості для здобуття освіти та підтримки здоров'я", а отже, здатен візуалізувати вищі рівні людського розвитку.

Виявлено, що порівняно з підходом ООН, у класифікації Всесвітнього банку (ВБ), який використовує "Atlas" — метод для оцінки розміру економіки у перерахунку на валовий національний дохід (ВНД) у доларах США, застосовується принципово інший підхід, при якому основний критерій розподілу країн за групами — валовий національний дохід на душу населення. ВБ виділяє три основні групи на базі даного аналітичного критерію: (1) країни з низьким рівнем доходу на душу населення; (2) країни із середнім рівнем доходу на душу населення, а також (3) країни з високим рівнем доходу на душу населення. За даними Світового банку, 80 країн (включаючи території) класифікуються як "економіки з високим рівнем доходу, при цьому виділяються 34 країни, що класифікуються як "країни ОЕСР з високими доходами на душу населення".

Підкреслюється, що МВФ наголошує на тому, що його класифікація "не ґрунтується на строгих критеріях" і "еволюціонує з часом". Однак існує ряд основних показників, які МВФ регулярно використовує для визначення того, чи слід відносити економіку до категорії прогресивних. Одним із ключових є ВВП на душу населення, але при цьому не існує офіційного порогу ВВП на душу населення (від 12 тис. дол. США до 25 тис. дол. США згідно з різними експертними підходами).

Виявлено, що передова економіка — це термін, що використовується МВФ для опису найбільш розвинених країн світу. Хоча не існує встановлених кількісних індикаторів, які б визначали, чи є економіка передовою чи ні, розвинена країна з передовою економікою зазвичай визначається як така, що має високий рівень валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення, а також значний ступінь індустріалізації. Відтак за підходом МВФ, 42 економіки класифікуються як "передові розвинені економіки" з виокремленням підкатегорій "основні провідні економіки" та "інші передові економіки".

It is argued in the article that classification of countries by development level is a difficult and biased process. There is no defined or clear-cut criterion, at least a theoretically grounded one or a one based on a sound benchmark, which would be commonly accepted. The issue of whether or not the development level can be the basis for a classification of countries is a contradictory one, vigorously debated since early 1960s, when the rise of international institutes raised the need in a categorization of counties, with lack of a standard criterion triggering a great many classifications of countries by various criteria. The article's objective is to highlight identification characteristics of developed countries on the basis of international organizations' mandates, and to find out their peculiar features.

Emphasis is made on the differences in country classifications by the international organizations, namely the United Nations Organization (UN), the World Bank (WB) and the International monetary Fund (IMF), which can be attributed to different mandates and goals of the above organizations. At the same time, it is stressed that the organizations have gained a consensus in identifying the countries as developed ones or developing ones. It is revealed that the three organizations identify relatively small number of countries as developed ones (30% of the countries are identified in this way by UN, 37% by WB, and 22% by IMF). All the countries treated by IMF as developed ones are classified by UN in a similar manner, with exception of some. While UN accounts for demographic and social aspects, WB is concerned with the assessment of economic improvements in a country. For signifying groups of countries and territories associated with 23 developed countries, IMF has introduced the notion "advanced economies".

It is demonstrated that lack of a unified methodology or agreement on ways of classifying countries by development level made many international organizations use a factor like OECD membership as the key criterion for classifying a country as a developed one.

It is revealed that some countries with high income, according to UN, may nevertheless be developing countries. Moreover, UN experts say that the denotations "developed" and "developing", being intended for the convenience of statistics, do not necessarily reflect the idea of a phase achieved by a country in the process of its

evolutionary development. Human Development Index (HDI) constitutes a statistical approach defining the human development level in a country.

It is revealed that although high HDI strongly correlates with the economic performance, UN suggests that HDI is much more representative than income or productivity. Unlike per capita GDP or per capita income, HDI, seemingly fixing a way in which incomes turn into "opportunities to get education or health protection", is capable to visualize higher levels of human development.

It is found out that compared with the UN perspective, the classification of WB, using "Atlas", a method for the assessment of the economy's size in terms of GDP measured in U.S. dollars, applies a radically different approach, with Gross National Income per capita as the key criterion for country grouping. WB distinguishes between three main groups on the basis of this analytical criterion: (i) countries with low income per capita; (ii) countries with medium income per capita; and (iii) countries with high income per capita. According to WB, 80 countries (including territories) are classified as "economies with high income", with separating 34 countries classified as "OECD countries with high income per capita".

It is stressed that IMF makes emphasis that its classification "is not grounded on strict criteria" and "evolves over time". But there is a set of key indicators used by IMF on regular basis to determine if an economy should be classified in the category of advanced economies. One of them is per capita GDP, but an official threshold for per capita GDP has not been established (ranging from 12,000 USD to 25,000 USD, according to various expert approaches).

It is revealed that "advanced economy" is a term used by IMF for describing most advanced countries of the world. Although there are no established quantitative indicators that would determine whether or not an economy is an advanced one, a country with advanced economy is usually defined as the one with high per capita GDP and a significant degree of industrialization. Therefore, by the IMF approach, 42 economies are classified as "advanced developed economies" with separating subcategories "main advanced economies" and "other advanced economies".

Ключові слова: розвинена країна, провідні економіки, міжнародні організації, індекс людського розвитку, економічний розвиток.

Key words: developed country, advanced economies, international organizations, human development index, economic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Класифікація країн за рівнем їх розвитку — складний і суб'єктивний процес. Немає певного й однозначного критерію, принаймні, теоретично обґрунтованого або заснованого на об'єктивному бенчмарку, який був би загальноприйнятим. Безумовно, є і ті, хто буде аргументувати, що рівень розвитку не є основою для класифікації країн. Це питання є спірним і активно обговорюється з 1960-х років, коли поява міжнародних інститутів зумовила необхідність категоризації країн, а відсутність єдиного критерію стала каталізатором появи величезної кількості класифікацій країн за різними ознаками.

Розвинена країна, індустріалізована країна, більш розвинена країна або більш економічно розвинена країна (англ. "more economically developed country" (MEDC)), країна з провідною економікою — це суверенна держава, яка має розвинену економіку та розвинену технологічну інфраструктуру по відношенню до інших менш індустріалізованих країн. Найчастіше критеріями оцінки ступеня економічного розвитку є валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), дохід на душу населення, рівень індустріалізації, масштабність розвиненої інфраструктури та загальний рівень життя.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Економічні критерії, як правило, переважають у дискусіях. Одним із таких критеріїв є дохід на душу населення; країни з високим валовим внутрішнім продуктом (ВВП) на душу населення, таким чином, підпадають під категорію "розвинених країн". Іншим економічним критерієм є індустріалізація; країни, в яких домінують третинний та четвертинний галузі промисловості, були б охарактеризовані як розвинені. Набуває поширення

Індекс людського розвитку (ІЛР), який поєднує економічні критерії, національний дохід, інші критерії, такі, як показники тривалості життя та рівень освіченості. За цим критерієм розвинені країни визначаються як країни з дуже високим ІЛР рейтингом. Однак індекс не враховує кількох факторів, таких як дохід на душу населення або відносна якість товарів у країні. Р. Колісниченко розглядає класифікацію країн світу, базуючись на категорії "глобалістична свідомість", що дозволяє автору виокремити такі типи класифікації: 1) класифікаційно-нейтральний, який передбачає низький ступінь обізнаності щодо існуючих підходів до класифікації держав, байдуже ставлення до процесів глобального розвитку, що робить його найменш корисним з точки зору подолання нерівномірностей глобального розподілу; 2) класифікаційно-мотивуючий, якому властиве володіння неповними, фрагментарними знаннями щодо однієї з основних класифікацій країн, розроблених міжнародними організаціями, що поєднується з наявністю мотивації до подальшого пошуку знань з метою розуміння сучасних особливостей економічного розвитку світу; 3) класифікаційно-компетентний, який характеризується високим рівнем компетентності у питаннях сучасних класифікацій країн світу, запропонованих ООН, Світовим банком та МВФ, а також стійким інтересом і бажанням подальшого набуття нових знань щодо глобальних соціально-економічних процесів [1]. П. Шуканов, ставлячи за мету провести соціально-економічну систематизацію країн за методом кластерного аналізу, виокремлює: економічні показники (ВВП, ВВП на душу населення, частку від світового ВВП); демографічні показники (загальну частку населення); фінансові показники (платіжний баланс, частку платіжного балансу від ВВП); інформаційні показники (користувачі інтернету; користувачі мобільного зв'язку); екологічні показники (ренту

природних ресурсів) [2]. О. Дробот, В. Лосинкова, А. Поспелова, Е. Утябаєва і К. Федаш здійснили огляд ключових підходів до класифікації країн світу і порівняльний аналіз основних макроекономічних показників провідних світових економік [3]. Окремі автори ставлять за мету запропонувати методологічний інструментарій для створення системи індикаторів, яка б визначала стан і якість формальних та неформальних інститутів, з тим, аби оцінити країни за аспектами інституціонального середовища економік світу. Зокрема Світовий Банк розробляє індикатори якості управління, легкості ведення бізнесу; Economist Intelligence Unit обчислює індекс демократії [4]; Transparency International — індекс сприйняття корупції [5]; The Heritage Foundation — індекс економічної свободи [6], а Property Rights Alliance — індекс прав власності [7].

Будь-яка авторська типологія зазвичай базується на багатокритеріальній класифікації, яка має на меті ранжування країн світу за обраними показниками і подальше зіставлення таких рангів, що передбачає: вибір найбільш істотних ознак (показників) для класифікації; вибір логічної основи класифікації (ранги "достовірних/транспарентних" і "низькодостовірних або нетранспарентних" показників, кількість рангів); розрахунок довірчого інтервалу за формулою; ранжування показників; підсумовування рангів за кожною аналізованою країною; аналіз отриманих результатів.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у виокремленні ідентифікаційних характеристик розвинених країн, базуючись на мандах міжнародних організацій, та конкретизації їхніх специфічних ознак всупереч застосування відмінних інституційних підходів.

Таблиця 1. Розвинені країни за підходом ООН крізь призму Індексу людського розвитку

Місце в рейтингу	Країна/територія	ІЛР	Місце в рейтингу	Країна/територія	ІЛР
1	2	3	4	5	6
1	Норвегія	0.954	32	Греція	0.872
2	Швейцарія	0.946	32	Польща	0.872
3	Ірландія	0.942	34	Литва	0.869
4	Німеччина	0.939	35	ОАЕ	0.866
4	Гонконг	0.939	36	Андора	0.857
6	Австралія	0.938	36	Саудівська Аравія	0.857
6	Ісландія	0.938	36	Словаччина	0.857
8	Швеція	0.937	39	Латвія	0.854
9	Сінгапур	0.935	40	Португалія	0.850
10	Нідерланди	0.933	41	Катар	0.848
11	Данія	0.930	42	Чилі	0.847
12	Фінляндія	0.925	43	Бруней	0.845
13	Канада	0.922	43	Угорщина	0.845
14	Нова Зеландія	0.921	45	Бахрейн	0.838
15	Сполучене Королівство	0.920	46	Хорватія	0.837
15	США	0.920	47	Оман	0.834
17	Бельгія	0.919	48	Аргентина	0.830
18	Ліхтенштейн	0.917	49	Росія	0.824
19	Японія	0.915	50	Білорусь	0.817
20	Австрія	0.914	50	Казахстан	0.817
21	Люксембург	0.909	52	Болгарія	0.816
22	Ізраїль	0.906	52	Монтенегро	0.816
22	Південна Корея	0.906	52	Румунія	0.816
24	Словенія	0.902	55	Палау	0.814
25	Іспанія	0.893	56	Барбадос	0.813
26	Чехія	0.891	57	Кувейт	0.808
26	Франція	0.891	57	Уругвай	0.808
28	Мальта	0.885	59	Туреччина	0.806
29	Італія	0.883	60	Багамські острови	0.805
30	Естонія	0.882	61	Малайзія	0.804
31	Кіпр	0.873	62	Сейшельські острови	0.801

Джерело: [8; 9].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підходи до класифікації країн трьох міжнародних організацій — Організації об'єднаних націй (ООН), Світового Банку (СБ) і Міжнародного валютного фонду (МВФ) різні. Поясненням можуть служити різні мандати і цілі діяльності даних організацій. Однак варто зазначити, що в той же самий час у визначенні країн як розвинених або країн, що розвиваються організації сходяться в деякому консенсусі.

Всі три організації ідентифікують відносно невелику кількість країн як розвинених (ООН — 30%, СБ — 37% МВФ — 22%), всі країни, що розглядаються Міжнародним валютним фондом як розвинені так само класифікуються і ООН, за винятком деяких. Організація Об'єднаних Націй звертає увагу на демографічні та громадські аспекти, тоді як Світовий банк — на оцінку рівня економічного поліпшення будь-якої країни. Для позначення груп країн і територій, які відносяться до 23-ох розвинених країн, Міжнародний валютний фонд ввів поняття "передові економіки" або ж по-іншому їх називають "передові країни".

Але де саме проходить межа між даними групами? Немає очевидної відповіді на дане питання в силу відсутності загальноприйнятого критерію. В умовах відсутності єдиної методології або згоди про те, як класифікувати країни за рівнем їх розвитку, багато міжнародних організацій, наприклад, використовували фактор членства в ОЕСР як головний критерій для віднесення країн до розряду розвинених.

За даними ООН, наприклад, деякі країни з високим доходом можуть також бути країнами, що розвиваються. Наприклад, країни ГСС класифікуються як країни з високим рівнем доходу. Таким чином, країну з високим рівнем доходу можна класифікувати як розвинуту, чи таку, що розвивається, адже у системі Організації Об'єднаних Націй не існує встановленої конвенції щодо позначення країн, що розвиваються, та країн, що розвиваються. Більше того, ООН зазначає, що позначення "розвинені" та "ті, що розвиваються" призначені для зручності статистики і не обов'язково виражають судження про етап, досягнутий певною країною в процесі її еволюційного розвитку. Індекс людського розвитку (ІЛР) ООН представляє собою статистичний підхід, який визначає рівень розвитку людини в країні (табл. 1).

Хоча існує сильна кореляція між високим показником ІЛР та рівнем розвитку економіки, ООН зазначає, що ІЛР значно репрезентативніше за дохід чи продуктивність. На відміну від ВВП на душу населення або дохід на душу населення, ІЛР немов би фіксує спосіб, в який доходи перетворюються "на можливість для здобуття освіти та підтримки здоров'я", а отже, здатен візуалізувати вищі рівні людського розвитку. Починаючи з 1990 року, Норвегія (2001—2006, 2009—2018), Японія (1990—1991 та 1993), Канада (1992 та 1994—2000) та Ісландія (2007—2008) мали найвищий показник ІЛР. Багато країн, що включаються МВФ до числа "передових", мають ІЛР понад 0,800 (що відповідає порозу "дуже високого" людського розвитку). Багато країн, які мають ІЛР 0,800 і більше, також МВФ ідентифікуються як "передові". Таким чином, для багатьох "передових економік" характерний показник ІЛР 0,800 або вище.

Не будучи членом ООН, уряд Тайваню розраховує свій власний ІЛР, який у 2018 році мав значення 0,911, що відповідає 21 позиції за рейтингом ООН, аби Тайвань в нього входив би. Крім того, хоча ІЛР для китайського спеціального адміністративного регіону Гонконгу розраховується ООН, це не стосується Макао, проте уряд Ма-

Таблиця 2. Топ-10 країн за показником ВНД, розрахований за Atlas-методом та ВНД, 2019 р.

№	Країна	ВНД (Atlas method)	ВНД	Різниця
1	США	18,357,322	18,968,714	-611,392
2	Китай	11,374,227	11,154,194	220,033
3	Японія	4,816,892	5,096,371	-279,479
4	Німеччина	3,624,638	3,536,579	88,058
5	Сполучене Королівство	2,778,488	2,587,657	190,831
6	Франція	2,590,030	2,504,684	85,346
7	Індія	2,212,306	2,235,524	-23,218
8	Італія	1,923,095	1,863,085	60,611
9	Бразилія	1,835,993	1,758,527	77,466
10	Канада	1,584,177	1,508,495	75,682

Джерело: [10].

кау підрахував, що показник ІЛР становить 0,868 (прикметно, що за підходом МВФ ця країна підпадає під категорію "передові"). Значення ІЛР для країн Сан-Марино та Монако, які не були включені в офіційні щорічні звіти з людського розвитку, було встановлено відповідно 0,961 та 0,956. Це також дозволяє ідентифікувати обидві країни як країни із "дуже високим людським розвитком". Залежними територіями із значеннями ІЛР, еквівалентними "дуже високому людському розвитку", були: Джерсі, Кайманові острови, Бермуди, Гернсі, Гібралтар, Острів Норфолк, Фарерські острови, Острів Мен, Британські Віргінські острови, Фолклендські острови, Аруба, Пуерто-Рико, Мартиніка, Гренландія та Гуам. Слід зазначити, що значення ІЛР у звіті за 2009 рік були розраховані за старою формулою, тоді як після 2010 року підхід до обрахунку змінився.

Економіка з високим рівнем доходу визначається Світовим банком як країна, що має валовий національний дохід на душу населення 12,376 доларів США або більше (у 2018 році), обчислений за методом Atlas (табл. 2).

"Atlas" — метод, який застосовується Світовим банком з 1993 року для оцінки розміру економіки у перерахунку на валовий національний дохід (ВНД) в доларах США. ВНД країни в місцевій (національній) валюті конвертується в долари США за допомогою коефіцієнта конверсії Atlas, який використовує трирічне середнє значення валютних курсів, щоб згладити ефекти коливань тимчасових курсів, скоригованих на різницю між темпами інфляції в країні (використовуючи дефлятор ВВП країни), а також у ряді розвинених країн (викори-

стовуючи середньозважене значення дефляторів ВВП країн у значеннях SDR). Отриманий ВНД в доларах США ділиться на середньорічне населення країни для отримання ВНД на душу населення.

Світовий банк надає перевагу методу Atlas для порівняння відносного розміру економік і використовує його для класифікації країн за категоріями з низьким, середнім та високим рівнем доходу та встановлення придатності для кредитування з метою корегування короткострокових коливань у класифікації країн.

Відтак, порівняно з підходом ООН, у класифікації Всесвітнього банку (ВБ) застосовується принципово інший підхід, при якому основний критерій розподілу країн за групами — валовий національний дохід на душу населення (рис. 1).

ВБ виділяє три основні групи на базі зазначеного аналітичного критерію:

- (1) країни з низьким рівнем доходу на душу населення;
- (2) країни із середнім рівнем доходу на душу населення, а також
- (3) країни з високим рівнем доходу на душу населення (табл. 3).

За даними Світового банку, наступні 80 країн (включаючи території) класифікуються як "економіки з високим рівнем доходу". У дужках позначені рік (роки), протягом яких вони проводили таку класифікацію.

Згідно з підходом Світового банку, виділяються 34 країни, що класифікуються як "країни ОЕСР з високими доходами на душу населення". 26 з них повністю або частково розміщені на території Європи (Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Об'єднане Королівство, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чеська Республіка, Швейцарія, Швеція), 3 з них повністю або частково розташовані у азії (Ізраїль, Південна Корея, Японія), 3 — в Америці (Канада, США, Чилі), 2 — в Океанії (Австралія і Нова Зеландія).

МВФ наголошує, що його класифікація "не ґрунтується на строгих критеріях" і "еволюціонує з часом". Однак існує ряд основних показників, які МВФ регулярно використовує для визначення того, чи слід відносити економіку до категорії передових або прогресивних (табл. 4). Одним із ключових є ВВП на душу населення, але при цьому не існує офіційного порогу ВВП на душу населення (від 12 тис. дол. США до 25 тис. дол. США згідно різних експертних підходів).

Рис. 1. Розподіл країн за ВВП (1992 р. — прогнози оцінки 2024 р.)

Джерело: [11].

Основними критеріями, що використовуються МВФ у класифікації країн, є: i) рівень доходу на душу населення; ii) ступінь диверсифікації експорту; iii) ступінь інтеграції до світової фінансової системи.

Однак зі статистичного додатку МВФ слідує, що часом відбувається відхід від таких критеріїв, і при визначенні класифікації країн враховуються, серед іншого, й інші фактори. Серед розвинених країн виокремлюють: Єврозону; великі передові економіки (G7); новоіндустріалізовані економіки Азії; інші розвинені економіки та Європейський Союз. Втім їхній внесок в приріст світового ВВП значно різниться (табл. 5), втім, беззаперечно розвиток розвинених країн детермінує розвиток світової економіки (табл. 6).

Для того щоб встановлювати переваги, безсумнівно, необхідно класифікувати країни, які на них можуть претендувати. І головне при цьому — визначити рівень економічного розвитку тієї чи іншої держави. Так, вже в Конвенції про створення міжнародного союзу публікації митних тарифів 1890 року всі країни були умовно поділені на класи в залежності від їхньої частки в міжнародній торгівлі. Широке поширення в науковій літературі отримав підхід під назвою "стандартної класифікації", відповідно до якої виділяються три групи країн: розвинені країни, країни з перехідною економікою і країни, що розвиваються. У першій редакції Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (далі — ГАТТ) 1947 р. виключення з режиму найбільшого сприяння надавалися країнам — колоніям, пов'язаним з метрополіями особливими угодами. З розпадом колоніальної системи ситуація з вилученням з режиму найбільшого сприяння змінилася. Тепер країнам, що розвиваються надавалося право користуватися переважним митним режимом на односторонній основі, тобто без взаємного зниження мит на товари, імпортовані з промислово розвинених країн.

Відтак передова економіка — це термін, що використовується Міжнародним валютним фондом для опису найбільш розвинених країн світу. Хоча не існує встановлених кількісних індикаторів, які б визначали, чи є економіка передовою чи ні, розвинена країна з передовою економікою зазвичай визначається як така, що має високий рівень валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення, а також значний ступінь індустріалізації. Відтак за підходом Міжнародного валютного фонду, 42 економіки класифікуються як "передові розвинені економіки" з виокремленням підкатегорій "основні провідні економіки" та "інші передові економіки".

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), як зазначено в її статутних документах, є унікальним об'єднанням, в якому уряди демократичних країн з ринковою економікою спільно працюють над вирішенням соціально-економічних проблем і проблем управління, що виникають в умовах глобалізації, а також вивчають можливості, які вона надає. Організація

Таблиця 3. Економіки з високим рівнем доходу за підходом СБ

№	Країна	Період відповідності критерію	№	Країна	Період відповідності критерію
1	2	3	4	5	6
1.	Австралія	1987- по т.ч.	41	Нова Каледонія	1995- по т.ч.
2.	Австрія	1987- по т.ч.	42	Нормандські острови	1987- по т.ч.
3.	Андора	1990- по т.ч.	43	Норвегія	1987- по т.ч.
4.	Антигуа і Барбуда	2002, 2005-2008, 2012-	44	ОАЕ	1987- по т.ч.
5.	Аруба	1987-1990, 1994- по т.ч.	45	Оман	2007- по т.ч.
6.	Багамські острови	1987- по т.ч.	46	Острів Мен	1987-1989, 2002- по т.ч.
7.	Барбадос	1989, 2002, 2002, 2006- по т.ч.	47	Палау	2016- по т.ч.
8.	Бахрейн	1987-1989, 2001- по т.ч.	48	Панама	2017- по т.ч.
9.	Бельгія	1987- по т.ч.	49	Польща	2009- по т.ч.
10.	Бермудські острови	1987- по т.ч.	50	Португалія	1994- по т.ч.
11.	Бруней	1987, 1990- по т.ч.	51	Румунія	2018- по т.ч.
12.	Великобританія	1987- по т.ч.	52	Пуерто-Ріко	1989, 2002- по т.ч.
13.	Віргінські острови (Великобританія)	2015- по т.ч.	53	Кіпр	1988- по т.ч.
14.	Віргінські острови (США)	1987- по т.ч.	54	Республіка Корея	1995-1997, 2001- по т.ч.
15.	Гібралтар	2009-2010, 2015- по т.ч.	55	Сан-Марино	1991-1993, 2000- по т.ч.
16.	Гонконг	1987- по т.ч.	56	Саудівська Аравія	1987-1989, 2004- по т.ч.
17.	Гренландія	1987- по т.ч.	57	Сейшельські острови	2014- по т.ч.
18.	Греція	1996- по т.ч.	58	Сан-Мартен	2010- по т.ч.
19.	Гуам	1987-1989, 1995- по т.ч.	59	Сен-Кітс і Невіс	2012- по т.ч.
20.	Данія	1987- по т.ч.	60	Сінгапур	1987- по т.ч.
21.	Ізраїль	1987- по т.ч.	61	Сінт-Мартен	1994- по т.ч.
22.	Ірландія	1987- по т.ч.	62	Словаччина	2007- по т.ч.
23.	Ісландія	1987- по т.ч.	63	Словенія	1997- по т.ч.
24.	Іспанія	1987- по т.ч.	64	США	1987- по т.ч.
25.	Італія	1987- по т.ч.	65	КНДР	1987- по т.ч.
26.	Кайманові острови	1993- по т.ч.	66	Теркс і Кайкос	2009- по т.ч.
27.	Канада	1987- по т.ч.	67	Тринідад і Тобаго	2006- по т.ч.
28.	Катар	1987- по т.ч.	68	Уругвай	2012- по т.ч.
29.	Кувейт	1987- по т.ч.	69	Угорщина	2007-2011, 2014- по т.ч.
30.	Кюрасао	1994- по т.ч.	70	Фарерські острови	1987- по т.ч.
31.	Латвія	2009, 2012- по т.ч.	71	Франція	1987- по т.ч.
32.	Литва	2012- по т.ч.	72	Французька Полінезія	1990- по т.ч.
33.	Ліхтенштейн	1994- по т.ч.	73	Хорватія	2008-2015, 2017- по т.ч.
34.	Люксембург	1987- по т.ч.	74	Чехія	2006- по т.ч.
35.	Макао	1994- по т.ч.	75	Чилі	2012- по т.ч.
36.	Мальта	1989, 1998, 2000, 2002- по т.ч.	76	Швейцарія	1987- по т.ч.
37.	Монако	1994- по т.ч.	77	Швеція	1987- по т.ч.
38.	Нідерланди	1987- по т.ч.	78	Естонія	2006- по т.ч.
39.	Німеччина	1987- по т.ч.	79	Фінляндія	1987- по т.ч.
40.	Нова Зеландія	1987- по т.ч.	90	Японія	1987- по т.ч.

Джерело: [10].

представляє собою форум, на якому уряди можуть обмінятися своїм досвідом у галузі вирішення політичних проблем, отримати відповіді на загальні питання, дізнатися про позитивний досвід інших країн і координувати свою національну і зовнішню політику. Це форум, на якому при взаємодії рівних партнерів народжуються потужні ініціативи, спрямовані на вдосконалення політики, і розробляються узгоджені на міжнародному рівні інструменти, рішення і рекомендації в тих галузях, в яких багатостороння згода необхідна окремим країнам для досягнення прогресу в умовах економічної глобалізації. Країни, які не є членами ОЕСР, отримують запрошення приєднатися до цих угод та договорів.

Таблиця 4. Передові економіки за підходом МВФ

Провідні валютні зони		
США		
ЄС		
Японія		
Єврозона		
Австрія	Греція	Нідерланди
Бельгія	Ірландія	Португалія
Кіпр	Італія	Словачія
Естонія	Латвія	Словенія
Фінляндія	Літва	Іспанія
Франція	Люксембург	
Німеччина	Мальта	
Основні провідні економіки		
Канада	Італія	США
Франція	Японія	
Німеччина	Великобританія	
Інші провідні економіки		
Австралія	Корея	Сінгапур
Чехія	Макао	Швеція
Данія	Нова Зеландія	Швейцарія
Гон-Конг	Норвегія	Тайвань
Ісландія	Пуерто-Ріко	
Ізраїль	Сан-Маріно	

Джерело: [12].

Фактично "стандартною класифікацією" країн користується ЮНКТАД, до 2004 р. її дотримувався і Міжнародний валютний фонд (МВФ).

Відтак ЮНКТАД виокремлює:

1. Економіки з високим рівнем доходу — це економіки, віднесені Світовим банком до економік з високим рівнем доходу за бюджетний 2017 рік. Економіка з високим рівнем доходу — це економіка, в якій валовий національний дохід на душу населення, розрахований за методом Атласу Світового банку, становив 12 476 дол. США або більше у 2015 році.

Таблиця 5. Внесок в приріст ВВП, у цінах і за ППС (за цінами 2017 р.)

	2018			2019		
	Частка у світовому ВВП, %	Темпи приросту ВВП, %	Внесок у приріст ВВП, %	Частка у світовому ВВП, %	Темпи приросту ВВП, %	Внесок у приріст ВВП, %
Весь світ	100,0	3,8	3,82	100,0	3,8	3,84
Розвинені країни	42,3	2,4	1,01	41,6	2,3	0,97
США	15,2	3,0	0,46	15,0	3,0	0,45
Японія	4,2	1,1	0,05	4,0	1,0	0,04
Зона евро	11,3	2,0	0,23	11,1	1,9	0,22
ЄС 28	16,2	2,0	0,33	15,9	1,9	0,31
Німеччина	3,2	1,6	0,05	3,2	1,8	0,06
Франція	2,2	1,6	0,04	2,1	1,6	0,04
Італія	1,8	1,1	0,02	1,7	1,2	0,02
Великобританія	2,2	1,3	0,03	2,2	1,0	0,02

Джерело: [10; 12].

Таблиця 6. Розвиток світової економіки, дол. США в цінах і за ППС (у цінах 2017 р.)

	Загальний обсяг ВВП, млрд дол.			Частка в світовому ВВП, %			ВВП на душу населення, тис. дол.		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Весь світ	127 489,3	132 355	137 440	100,0	100,0	100,0	16,9	17,4	17,9
Розвинені країни	54 656,0	55 940	57 230	42,9	42,3	41,6	47,9	48,8	49,7
США	19 485,4	20 070	20 670	15,3	15,2	15,0	59,8	61,2	62,6
Японія	5 442,8	5 500	5 560	4,3	4,2	4,0	42,9	43,4	43,9
Зона евро	14 716,7	15 010	15 300	11,5	11,3	11,1	43,5	44,2	44,9
ЄС 28	21 069,2	21 490	21 900	16,5	16,2	15,9	41,1	41,8	42,5
Німеччина	4 199,4	4 270	4 340	3,3	3,2	3,2	50,8	51,4	52,1
Франція	2 856,5	2 900	2 950	2,2	2,2	2,1	42,6	43,1	43,6
Італія	2 316,5	2 340	2 370	1,8	1,8	1,7	38,3	38,7	39,2
Великобританія	2 925,1	2 965	2 995	2,3	2,2	2,2	44,3	44,6	44,8

Джерело: [10; 12].

2. Члени ОЕСР з високим рівнем доходу (Світовий банк) — економіки з високим рівнем доходу, що є країнами-членами ОЕСР (Табл.8).

3. Країни з високим доходом, що не є членами ОЕСР — економіки з високим рівнем доходу, які не є країнами-членами ОЕСР.

ВИСНОВКИ

Класифікація країн за рівнем їхнього розвитку є складним і суб'єктивним процесом. Немає певного й однозначного критерію, який був би загальноприйнятим. Питання про те, чи може рівень розвитку бути основою для класифікації країн, є спірним і активно обговорюється з початку 1960-х років, коли поява міжнародних інститутів зумовила необхідність категоризації країн, а відсутність єдиного критерію стала каталізатором появи величезної кількості класифікацій країн за різними ознаками.

Класифікації країн трьох міжнародних організацій — Організації Об'єднаних Націй (ООН), Світового Банку (СБ) і Міжнародного валютного фонду (МВФ) відрізняються між собою, що пояснюється різними мандатами і цілями діяльності даних організацій. Водночас у визначенні країн як розвинених або країн, що розвиваються, організації сходяться в деякому консенсусі. Всі три організації ідентифікують відносно невелику кількість країн як розвинених (ООН — 30%, СБ — 37%, МВФ — 22%). Всі країни, що розглядаються Міжнародним валютним фондом як розвинені так само класифікуються і ООН, за винятком деяких. Організація Об'єднаних Націй звертає увагу на демографічні та суспільні аспекти, тоді як Світовий банк — на оцінку рівня економічного поліпшення будь-якої країни. Для позначення груп країн і територій, які відносяться до 23-ох розвинених країн, Міжнародний валютний фонд ввів поняття "передові економіки" або "передові країни".

В умовах відсутності єдиної методології або згоди про те, як класифікувати країни за рівнем їх розвитку, багато міжнародних організацій, наприклад, використовували фактор членства в ОЕСР як головний критерій для віднесення країни до розряду розвинених. За даними ООН, наприклад, деякі країни з високим доходом можуть також бути країнами, що розвиваються. Більше того, ООН зазначає, що позначення "розвинені" та "ті, що розвиваються" призначені для зручності статистики і не обов'язково виражають судження про етап, досягнутий певною країною в процесі її еволюційного розвитку.

Таблиця 7. Країни-члени ОЕСР

Австралія	Естонія	Туреччина	США
Австрія	Швеція	Чилі	Італія
Бельгія	Швейцарія	Чехія	Іспанія
Великобританія	Південна Корея	Франція	Ісландія
Німеччина	Японія	Фінляндія	Данія
Люксембург	Словаччина	Словенія	Греція
Латвія	Португалія	Нова Зеландія	Угорщина
Литва	Польща	Нідерланди	Ірландія
Канада	Норвегія	Мексика	Ізраїль

Джерело: [13].

Таблиця 8. Країни-члени ОЕСР з високим рівнем доходів на душу населення (за базовою класифікацією СБ)

Європа	Америка	Азія	Океанія
Австрія	Німеччина	Канада	Ізраїль
Бельгія	Норвегія	США	Південна Корея
Греція	Об'єднане Королівство	Чилі	Японія
Данія	Польща		
Естонія	Португалія		
Ірландія	Словаччина		
Ісландія	Словенія		
Іспанія	Угорщина		
Італія	Фінляндія		
Латвія	Франція		
Литва	Чехія		
Люксембург	Швейцарія		
Нідерланди	Швеція		

Джерело: [10].

МВФ наголошує на тому, що його класифікація "не ґрунтується на строгих критеріях" і "еволюціонує з часом". Однак існує ряд основних показників, які МВФ регулярно використовує для визначення того, чи слід відносити економіку до категорії прогресивних. Одним із ключових є ВВП на душу населення, але при цьому не існує офіційного порогу ВВП на душу населення (від 12 тис. дол. США до 25 тис. дол. США згідно з різними експертними підходами).

Виявлено, що передова економіка — це термін, що використовується МВФ для опису найбільш розвинених країн світу. Хоча не існує встановлених кількісних індикаторів, які б визначали, чи є економіка передовою чи ні, розвинена країна з передовою економікою зазвичай визначається як така, що має високий рівень валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення, а також значний ступінь індустріалізації. Відтак за підходом МВФ, 42 економіки класифікуються як "передові розвинені економіки" з виокремленням підкатегорій "основні провідні економіки" та "інші передові економіки".

Література:

1. Колісниченко Р.М. Економічна складова глобалістичної свідомості у світі аналізу класифікацій країн / Р.М. Колісниченко // Наукові праці МАУП. — 2016. — Вип. 50 (3). — С. 36—41.
2. Шуканов П.В. Соціально-економічна систематизація країн світу за методом кластерного аналізу / П.В. Шуканов // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. — 2012. — № 4 (55). — С. 64—69.
3. Обзор ключевых подходов к классификации стран мира и сравнительный анализ основных макроэкономических показателей ведущих мировых экономик / Е.В. Дробот, В.А. Лосинкова, А.А. Поспелова, Э.Р. Утябаева, К.А. Федаш // Экономические отношения, 2018. — Т. 8. — № 2. — С. 105—138.

4. Official website of The Economist [Electronic resource]. — Mode of access: <http://country.eiu.com>
5. Official website of The Transparency International [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.transparency.org/en/>
6. Official website of The Heritage Foundation [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.heritage.org>
7. Official website of The Property Rights Alliance (PRA) [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.propertyrightsalliance.org>
8. Індекс людського розвитку [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Human_Development_Index
9. Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century [Electronic resource]. — 2019. — Mode of access: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>
10. World Bank Open Data [Electronic resource]. — 2020. — Mode of access: <https://data.worldbank.org/>
11. Official website of The World Bank [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.worldbank.org/>
12. Official website of IMF [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.imf.org/en/Data>
13. Official website of OECD [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.oecd.org/>

References:

1. Kolisnichenko, R. M. (2016), "Economic component of globalist consciousness in the light of analysis of country classifications", Scientific works of IAPM, vol. 50, no. 3, pp. 36—41.
2. Shukanov, P.V. (2012), "Socio-economic systematization of the world by the method of cluster analysis", Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade, vol. 4, no. 55, pp. 64—69.
3. Drobot, E.V. Losinkova, V. A. Pospelova, A. L. Utyabaeva, E. R. and Fedash, K.A. (2018), "Review of key approaches to the classification of countries of the world and a comparative analysis of the main macroeconomic indicators of the world's leading economies", Economic relations, vol. 8, no. 2, pp. 105—138.
4. The official site of The Economist (2020), available at: <http://country.eiu.com> (Accessed 18 Aug 2020).
5. The official site of The Transparency International (2020), available at: <https://www.transparency.org/en/> (Accessed 18 Aug 2020).
6. The official site of The Heritage Foundation (2020), available at: <https://www.heritage.org> (Accessed 18 Aug 2020).
7. The official site of The Property Rights Alliance (PRA) (2020), available at: <https://www.propertyrightsalliance.org> (Accessed 18 Aug 2020).
8. The official site of Wikipedia, the free encyclopedia (2020), "Human Development Index", available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Human_Development_Index (Accessed 20 Aug 2020).
9. UNDP (2019), "Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century", available at: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf> (Accessed 20 Aug 2020).
10. The official site of World Bank Open Data (2020), available at: <https://data.worldbank.org/> (Accessed 18 Aug 2020).
11. The official site of The World Bank (2020), available at: <https://www.worldbank.org/> (Accessed 18 Aug 2020).
12. The official site of IMF (2020), available at: <https://www.imf.org/en/Data> (Accessed 18 Aug 2020).
13. The official site of OECD (2020), available at: <https://www.oecd.org/> (Accessed 18 Aug 2020).

Стаття надійшла до редакції 13.09.2020 р.